

درس آیات الامکام استاد حاج سید مجتبی نورمفیدی

موضوع کلی: آیات الاحکام (خمس)

تاریخ: ۱۳۹۲/۸/۶

موضوع جزئی: معنای غنیمت در قرآن

مصادف با: ۲۲ ذی الحجه ۱۴۳۴

جلسه: ۶

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته:

عرض کردیم در آیه ۴۱ سوره انفال غیر از وجوب خمس در منابع و مصارف خمس هم سخن گفته شده در ناحیه منابع خمس فقط جمله **انما غنمتم من شیء بیان شده**، مصارف هم از **وان لله خمسُهُ و للرسول** تا آخر آیه مورد اشاره قرار گرفته، بحث در ما غنمتم بود که این به چه معناست، آیا خصوص غنائم جنگی است یا معنای عامی دارد و شامل مطلق منافع و فوائد می شود؟ در این رابطه ابتدا غنیمت را در لغت بررسی کردیم، چندین معنا لغویین برایش ذکر کردند و محصل آن دو معنا شد که یکی مطلق چیزی که انسان به آن دسترسی پیدا می کند، **الفوزُ بالشیء بلا مشقّة**، دیگری هم **مطلقُ الفوزِ و الإصابة** بود. دومین مطلبی که باید مورد بررسی قرار گیرد غنیمت در قرآن است یعنی استعمالات قرآنی غنیمت چیست.

واژه غنیمت در قرآن:

در قرآن کلمه **غنم** و مشتقاتش در شش آیه بیان شده؛

آیه اول:

«**يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَيَّبُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّبُوا** إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا» خطاب به اهل ایمان می فرماید؛ وقتی که در راه خدا حرکت می کنید تبیین و جستجو داشته باشید و به کسانی که اظهار اسلام می کنند نگوئید که شما مؤمن نیستید و مناسب است که حیاة و جاذبه های دنیا را به گونه ای بنگرید که شما را فریب ندهد، دنیا را بر آنچه که خدا برای شما ارزانی می کند ترجیح ندهید و در نزد خداست مغانم کثیره و زیاد، خداوند بر شما منت گذاشته لذا تفحص و جستجو کنید و خداوند به آنچه که می کنید دانا و آگاه است.

شاهد ما عبارت **فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ** است، شأن نزول آیه این است که پیامبر(ص) اسامه ابن زید را به همراه گروهی بعد از جنگ خیبر به سوی گروهی از یهود در حوالی فدک فرستادند که یا اسلام را بپذیرند یا شرایط ذمه را، این گروه که به حوالی آن محل رسید شخصی به استقبال آنها آمد و شهادت به وحدانیت خداوند و رسالت پیامبر داد، اسامه به جای اینکه اظهار اسلام را از او بپذیرد به زعم اینکه او مسلمان نیست او را کشت و گمان کرد که او برای حفظ جان و مال خودش اظهار اسلام می کند و مسلمان نیست، به پیامبر که خبر رسید ایشان به شدت غضبناک شدند و به اسامه فرمودند که تو یک مسلمانی را کشته ای، اسامه در جواب گفت او خوفاً و برای حفظ جان و مالش اسلام آورد، پیامبر در پاسخ فرمود؛ تو که از نیت و باطن

او خبر نداشتی چه بسا حقیقتاً اسلام آورده و شما بدون اطلاع از باطنش او را از بین بردی، بعد این آیه نازل شد و دستور به تبیین و تفحص داد و فرمود، کسی که اظهار به اسلام کرد به او نگوئید که تو مؤمن نیستی، نزد خداوند غنیمت های فراوان وجود دارد، یعنی کسی که دنیا و غنائم دنیا را ترک کند پاداش او غنائم بسیاری است که در آخرت نصیب او خواهد شد. در این آیه معنای مغانم ثواب و پاداش اخروی است و دلیلش این است که بعد از جمله **تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا** می فرماید؛ **فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمٌ كَثِيرَةٌ**، وقتی عند الله را بعنوان فرض و جایگاهی که مغانم دارد در مقابل دنیا قرار می دهد و تمام دنیا و مغانمش در مقابل مغانم آخرت چیزی به حساب نمی آید، اینجا نفس این استعمال که مغانم در ثواب اخروی استعمال شده نشان دهنده این است که مغانم معنای عامی دارد و شامل هر فائده و منفعتی می شود ولو اینکه اخروی باشد، پس مغانم در این آیه نه تنها اختصاص به غنائم جنگی ندارد بلکه به غنائم دنیوی هم اختصاص ندارد.

اگر بخواهیم این معنا را با آنچه که در بحث گذشته گفتیم یعنی از نظر لغت که دو معنا لغوین کردند یکی **الفوز بالشیء بلا مشقة** و یکی **مطلق الفوز بالشیء**، بسنجیم آیا این مغانم اخروی و ثواب و پاداش که به دست انسان می رسد آیا با مشقت به دست انسان می رسد یا بدون مشقت؟ چون اگر **مطلق الفوز** باشد هر دو معنایی که لغوین کردند بر این آیه و مغانم در این آیه منطبق می شود، اما اگر مع **مشقة** باشد فقط یک معنا بر آن منطبق می شود، اینجا به یک معنا و اعتبار می توان گفت که مغانم و ثواب اخروی هم **بلا مشقة** است، برای اینکه ولو در این دنیا اعمال صالحه از عبادت مقرون به زحمت است مخصوصاً بعضی از اعمال صالحه با مشقت هائی همراه است ولی این در مقایسه با آنچه که خداوند بعنوان ثواب به این اعمال می دهد کالعدم است، پس می توان گفت هر دو معنا بر آن منطبق است.

احتمال دیگر هم این است که عمل صالح در دنیا بالاخره دارای مشقت است ولو اینکه نسبت به مغانم عندالله ناچیز است و در مقابل ثواب اخروی قلیل است اما بالاخره نماز خواندن، روزه گرفتن و جهاد رفتن دارای مشقت است، پس قول به **بلا مشقة** را در اینجا معلوم نیست بتوان منطبق کرد و گفت که این آیه و مغانم عند الله در این آیه موافق با **الفوز بالشیء بلا مشقة** است، به هر حال بحث ما در اینجا این است که در این آیه غنیمت استعمال شده در خصوص غنائم جنگی و دار الحرب نیست بلکه از آن مطلق فائده و منفعت اراده شده و همه توجه ما در اینجا به کلمه مغانم می باشد، و مقصود ما از ذکر این مباحث این است که ثابت شود غنیمت در یک مورد از موارد استعمال در قرآن در غیر غنیمت جنگی و در معنای عام استعمال شده است.

بحث جلسه آینده:

ما بقی آیات را انشاءالله در جلسه آینده بیان خواهیم کرد.

«والحمد لله رب العالمین»